

ÚJ VILÁG, ÚJ EMBEREK.¹

Tekintetes Társaság!

Tudományos üléseinken, irodalmi előadásainkon nem ritka a műfajtévesztés, még gyakoribb az időérzék hiánya. A fölolvások nem tudják, hogy tárgyukat milyen elemi törvények szerint dolgozzák föl, visszaélnék hallgatóságuk türelmével, nem lehet őket korlátozni fejtegetéseik hosszadalmasságában. A sok balfogás esetei között legalább a neveléstudomány művelője fegyelmezze önmagát. Az elnöki megnyitó beszéd legyen rövid s ne fulladjon a műfajtévesztés hínárába.

Egyik folyóiratunk nemrégiben közölte *Egy kezdő tanár följegyzéseit*. Az álnév mögé rejtőző kezdő beszámolt belső világáról; elmondta, hogyan látja pályáját. »Hivatásérvést kovácsolok s azon töprengök, van-e munkánknak értelme a mai feldúlt világban?« Végzem — úgymond — a rámbízott munkát, de az iskolán kívül reménytelen gondok zaklatnak. Tanításomban azt hirdetem, ami távol áll tőlem s állandóan kínoz a tudat, hogy komédiás vagyok, szellemi csepürágó. Gyötör ez a megtévesztő szerepjátszás, ez az undok tettetés, ez az arcomra forrasztott álarc. Félek az eltanárosodástól, gondolkodásom megbénulásától. A tanárkodás elfojtja bennem az indulatot, megbénítja lelkem lendületét. S a vidéki környezet! Átok a kisvároson, sodródás a pusztulás felé, fertőzött világ. Tehetetlenül állok, néha kétségbeesem; nem élet ez, csak vergődés. »Aki itt fel nem lázad, az érzéketlen pimasz. Aki pedig lázad és elégedetlen, mint én is, az a legtisztább európai ügy védelmezője: egy nemzet elsüllyedésének siratója.«

Igy siránkozik az álnevű szerző, a fiatalok harcias élcsapatának nagyobb dicsőségére. Szidja a rendszert, megvetéssel beszél arról a társadalomról, amely kenyeret ad neki. Ne áltassuk magunkat. Ha kevesen vannak is az ilyen megtévelyedettek, de vannak! S ezek az árulók nem veszik észre, hogy a nemzetnek ők a süllyesztői, nem a gúnyosan emlegetett rendszer, nem a műveletlen közöny, nem az elviselhetetlen vidéki élet.

Mi sem vagyunk elégedettek sok mindeinnel, bőven tudnánk javítani számos kiáltó megrögzöttségen, de azért nem állunk tehe-

¹ Elnöki megnyitó a Magyar Paedagogiai Társaságnak 1939. május 20-án tartott közgyűlésén.

tetlenül és kétségbeesetten kötelességeink teljesítése előtt. Ha bonyolult közoktatási rendszerben is, ha száz oldalról támadható nevelésügyi elgondolások útvesztőiben is, — munkánkat azért bízókodó lélekkel végezzük. Mert ha folyton akadékoskodunk, még azt a szerény eredményt sem valósíthatjuk meg, amelyet a legszövevényesebb hivatalnoki utasítások mellett is el lehet és el kell érünk.

A magyar kritizáló hajlamú faj, minden inkább, csak nem nyájnép. Szükség esetén ő is tud ugyan alkalmazkodni, de magánéletében annál inkább szabadjára engedi kritikáját. Kesernyésen tekint a vezető személyekre, nem bízik a rendeletek okosságában, megszól és bírál mindenkit és mindent. Olyan, mint a magyar paraszt, aki a török idők óta megszokta, hogy az urak mindig csak bajt okoznak s ezért semmi sem jó, ami tőlük jön.

Amikor a kritika az egyén okos tetterejével párosul, nem kell félni tőle; a baj ott kezdődik, ahol a romboló irányú bírálgatás a csüggedés, fásultság, kishitűség, lemondás, züllés bomlasztó mérgét hinti szét. Lelkesedés nélkül a pedagógus senki és semmi. Társadalmi szemlélődései közben és felnőtt barátai társaságában talán lehet pesszimista, de nevelői munkája nem tűri a borús látást. Az optimizmus bizakodó szelleme nélkül nem képzelhető el egészséges nevelés és jóra való tanítás.

Fiatalságunk egy részének, úgy látszik, nincs jó véleménye az idősebb nemzedékről. Egyik folyóiratunk kezdő munkatársa néhány hónappal azelőtt megállapította, hogy szellemi életünk a legújabb időkig beporosodott utakon keringett, de a szellem-tudományok művelői gondoskodni főgnak a kor hívó szavára adandó feleletről. A tudományok belső megújulása — mondotta — máris bekövetkezett, amióta a szellemtörténeti irány szakított a szokásos levéltári bogarászással s megdöntötte a tizenkilencedik század balvéleményeit. »Am ugyancsak 1920 körül született meg az az irányzat, amely a magyarság fogalmi voltát feloldotta, azt halovány, határozatlan képpé bizonytalanította, diszparát képzetek köteggé lomposította, ahol álom és valóság, hit és tudat, mese és tárgyilagosság fonódik össze tarka egyveleggé. A tudományos egyszerűségből csattanós szólam lett, a logika egymásutánjából az érzelmek ingatag viharja, a tárgyias alkatból egyénies elmeszülemény és a nemzeti önismeret nemzeti exhibicionizmussá változott.«

Megvallom, nehezen tudom megérteni az effajta stílust, csak azt veszem ki belőle, hogy a szerző nagyon lelkesedik a szellemi fordulatokért s azt gondolja: most érkezett el végre a csodák korszaka! Megnyugtathatjuk. Ha szerényebb szavakkal és világosabb beszéddel is, de az 1920-as évek előtt munkálkodó emberöltők szintén megtették a maguk kötelességét a szellemiek terén.

Azok előtt pedig, akik nem felületes képzelődéssel szólnak az ilyen nagy kérdésekhez, hanem gyökeres történeti iskolázottsággal vizsgálják a fejlődés menetét, az is világos, hogy az említett emberöltők a tudomány legtöbb ágában hatalmasabb teljesítményekkel dicsekedhetnek, mint a most hangoskodó, ködösen képzelgő esztendők.

Az új nemzedék hevesebb öntudatú csoportja azt hiszi, hogy egyedül ő hivatott vigasztaló távlatok nyitására. Valahogy úgy képzeleli, hogy régebben — harminc-negyven esztendővel ezelőtt — nem volt semmi kezdeményező erő, európai műveltség, szellemi ragyogás az akkori magyarok között. Látták volna a régi tanári karokat! Hallották volna a tudományos viták elmeszikiáit! Sohasem kívánok mélyrehatóbb elméket és emelkedettebb szíveket, mint az akkori tanárokat, bár nem vonom kétségbe és közvetlen tapasztalatból tudom, hogy a mai testületeknek is megvannak a maguk értékes egyéniségei.

Ezen az ülésünkön a rég letűnt idők egyik közoktatásügyi kitűnőségének emlékét fogjuk fölidézni, tanulsággal a jelennek, például a jövőnek. Kegyelettel áldozom Erődi-Harrach Béla pályájának oltárán s neve említésével nyitom meg a Magyar Paedagogiai Társaság negyvenhetedik évi közgyűlését.

Pintér Jenő.

VISSZAEMLEKEZÉSEIM ERŐDI-HARRACH BÉLÁRA.¹

Emlékezzünk régiokról!

Idézzük fel újból a magyar tudomány és nemzeti nevelésügy egy kimagasló alakjának áldott emlékét, mely tartósan összeforrott a kiegyezés utáni boldog, félszázados békekorszak nemzeti életével. E virágzó nemzeti életnek Erődi-Harrach Béla számos téren jelentős exponense volt: mint kiváló orientalista, nyelvtudós, geografus, útleíró, közíró s kivált mint kitűnő pedagógus és tanügyi szervező, aki a középiskolai oktatás és nevelés kérdéseiben irányadó szerepet töltött be Társaságunkban is, melynek húsz éven át ügybuzgó alnöke volt.

E számos téren kiváló vezérférfiúnak életrajza általánosan ismeretes. Nekem most mint évtizedeken át szerény munkatársának csak az a feladat jut, hogy visszaemlékezéseimmel néhány új eleven egyéni színnel járuljak hozzá élete harmonikus összképéhez.

Erődi Bélára vonatkozó visszaemlékezéseim igen hosszú időre, teljes hatvanhét év távlatára nyúlnak vissza. Most hatvanhét éve, az 1871/72. tanévben az akkor még a várban elhelyezett budai kir. kat. egyetemi főgimnáziumban a VIII. osztály tanulója voltam,

¹ Az 1939. május 20-i 47. közgyűlésen tartott előadás.